

Redactie : J. Baltjes, J.W. Koenhen, A. Kolkman,
W.J. Meijerink

Redactieadres : Gemeentearchief Rheden,
Hoofdstraat 3, 6994 AB De Steeg,
tel. 08309-9000 tst. 116.

Lay-out en druk : Drukkerij/Uitgeverij Doevendans, Dieren.

Bijdragen te zenden aan het redactieadres, zo mogelijk getypt met grote regelafstand en aan één zijde van het papier.
Artikelen worden geplaatst onder verantwoording van de schrijvers.

Op de voorzijde:

*Fragment van 'De Nieuwe Kaart van 't Kwartier De Veluwe', uitgegeven door
Isaak Tirion, 1741.
Collectie Stedelijk Museum Zutphen.*

De Vereniging "Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal" heeft tot doel de bevordering van de kennis van land en volk op het gebied van de geschiedenis, speciaal van de Veluwezoom en meer in het bijzonder van de gemeente Rheden en Rozendaal.

Het lidmaatschapsgeld bedraagt voor afzonderlijke leden minimaal f 15,— per jaar; voor echtparen minimaal f 20,— per jaar.

Aanmelding kan geschieden bij de secretaris,
mevr. van Roosmale Nepveu-van Apeldoorn,
Beverodelaan 1, 6951 JA Dieren, te XXXXXXXXXX

Postgirorekening 1164291 ten name van Penningmeester Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal.

Avond- excursie

Op donderdag 28 januari 1988 brengen wij een bezoek aan het streekmuseum "De Roode Toren" te Doesburg, Roggestraat 4.

Het museum beschikt over een rijke collectie historische voorwerpen uit Doesburg en omgeving. Wij worden rondgeleid, er is een dia-presentatie en er is koffie. Onkosten per persoon: f1,00 entree en f1,00 koffie, ter plaatse te voldoen. Wij verzamelen om kwart voor acht bij de ingang van het stadhuis te Doesburg. Opzij van de Martinikerk, welke achter het museum gelegen, is een ruime parkeergelegenheid.

Lezing

Op 10 februari houdt de heer drs. A.G. Schulte een lezing over "Johan van Arnhem Heer van Rozendaal. Staatsman en dichter."

Plaats: Grote Zaal onder de Gereformeerde kerk, Parkstraat te Velp
Aanvang: **20.00 uur**
Entree voor niet-leden f 2,50

Voor deze lezing wordt **geen** aparte convocatie meer aan de leden toegezonden.

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Het bestuur is de laatste maanden gevraagd om te willen adviseren bij het geven van straatnamen aan nieuwe straten in De Steeg en Dieren. Ook is advies ingewonnen van onze Kring naar aanleiding van een verzoek uit de burgerij om een straatnaam te vernoemen naar een persoon. Zodra de procedures zijn afgewerkt komen wij hier op terug.

De heer W.L. van Katwijk vertegenwoordigt de Oudheidkundige Kring in de gemeentelijke Monumentencommissie. De heer van Katwijk is door het bestuur voorgedragen in de vacature van onze oud-voorzitter de heer Breukink.

Als **nieuwe leden** van onze kring kunnen wij u voorstellen:

de heer G.M. van Haren

Rheden

de heer R.J.M. van Haren

Velp

mevrouw H. Heuschmidt

Rozendaal

de heer en mevrouw ten Holte-Oerlemans

Dieren

de heer en mevrouw Renkema-Homs

Dieren

mevrouw Jac. Zwolle

Velp

MEDEDELING VAN DE REDACTIE

De heer E.J. Kruijswijk Jansen, schrijver van het artikel

"Het huis Bollinkspoort te Velp" dat staat afgedrukt in ons nummer van augustus 1987/no88 gaf de volgende aanvulling:

"In mijn artikel verzuimde ik te vermelden dat de oude boerderij is afgebrand in september 1904. Het tegenwoordige Bollinkspoort is dus na die tijd gebouwd. (H. Kerkkamp, Historie van Velp en Rozendaal, 1938, blz. 74)"

Volgens Van Dale's Grootwoordenboek der Nederlandse Taal is een kostschool "Een inrichting voor onderwijs waar de leerlingen tevens voeding en huisvesting ontvangen". Kort gezegd: Een internaat met een leerschool. Ik zou daaraan nog willen toevoegen: Waar de leerlingen zijn geplaatst door ouders of voogden. Wanneer schoolhoofden en onderwijzers leerlingen in kost nemen die een plaatselijke school bezoeken is er, naar mijn mening, geen sprake van een kostschool. Internaten als de **Carel van Walreestichting** voor weeskinderen te Dieren en het internaat **Van Kinsbergen** voor schipperskinderen, na de Tweede Wereldoorlog in hetzelfde gebouw gevestigd, alsook het internaat **Ellinchem** te Ellecom, beschouw ik niet als kostscholen. Dat doe ik ook niet ten aanzien van de stichting **De Goede Herder** te Velp; daaraan was wél een leerschool verbonden, maar het betrof katholieke meisjes die daar geplaatst waren omdat ze met geestelijke en zedelijke ondergang werden bedreigd. De **Internationale School** op Rhederoord te De Steeg (zie aldaar) beschouw ik wél als een kostschool. Als regel werden de leerscholen, die aan de kostscholen waren verbonden, bezocht door zowel kost- als dagscholieren. De laatsten woonden bij hun ouders of familie in of bij de plaats.

ROZENDAAL

Bij mijn onderzoek is mij niets gebleken van het bestaan van kostscholen te Rozendaal.

VELP

Het instituut van **C.L. van Woelder**en voor jongens aan de Rozendaalselaan was de enige kostschool der 1ste klasse in onze gemeente. Gesticht in 1839, opgeheven wegens vertrek in 1854. Ik schreef daarover reeds in "Ambt en Heerlijkheid" no 85, september 1986. Nader onderzoek bracht nog aan het licht dat het huis in die tijd "**Noordeinde**" heette, na verkoop in 1854 "**Soekaboemi**" en uiteindelijk "**Mariënhof**".

In 1841 wordt de kostschool van **M.H. Schwarz** vermeld voor jongens en meisjes. Na vertrek van Schwartz in 1848 verklaart **J.W. Heuvelman** zich bereid de school voort te zetten, maar uiteindelijk doet dat **H. Neijenesch** in 1850. Neijenesch emigreert in 1855 naar Pelle in de Verenigde Staten en doet de school over aan **J.C. Iseken**. Deze laat een nieuw internaat met leerschool bouwen aan de Schuinscheweg, die na 1898 Oranjestraat heet, onder de naam "**Euréka**". Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk dat de school vóór dien ook in die straat was gevestigd. Een adresboekje uit 1860 vermeldt "achter het dorp". Er waren toen nog geen officiële straatnamen in Velp, maar oude Velpenaren spreken nog altijd over "het dorp" als ze de Hoofdstraat bedoelen! Euréka heeft als woonhuis bestaan tot 28 maart 1945; toen verwoestte een vliegende bom het huis en het in de tuin staande schooltje.

Deze kostschool werd op 1 juli 1859 opgeheven wegens benoeming van Iseken tot schoolhoofd te Hazerswoude, maar Euréka werd voortgezet door **A. Neerem de Kreek** tot diens overlijden in 1872. Dat betekende definitief het einde van deze bloeiende school, de laatste jaren uitsluitend voor jongens bestemd.

Een adresboekje uit 1856 vermeldt nog de kostschool van **C. Jocker** aan de Oude Kerkallee. Ik heb daarover verder niets kunnen vinden. De Oude Kerkallee liep naar de Oude Jan, maar daarheen leiden vele wegen! De Reinaldstraat?

In 1843 leidt **mej. Sterren** een jongedameschool op een mij onbekend adres. Wanneer zij in 1847 trouwt met een koopman in Kleef wordt de school voortgezet door **mej. J. van Heijningen** onder de "Fransche Kost- en Dagschool". In 1852 vertrekt mej. van Heijningen naar Zaandam; het instituut wordt dan voortgezet door **J.H. de Neijn van Hoogwerff**. Het adres in 1856 en 1860 is "in het dorp", aan de Hoofdstraat dus. Maar in 1866 vindt een verhuizing plaats naar **Oosterwolde** aan de Reinaldstraat. Hoewel deze kostschool als bloeiend wordt beschreven wordt zij in het begin van 1868 opgeheven. Oosterwolde werd daarna waarschijnlijk particulier bewoond tot 1872. In dat jaar opende **mej. J.C.P. Guye** in het gebouw opnieuw een jongedameskostschool. Zij was daarvoor hoofdonderwijzeres in Amsterdam en zij maakte van Oosterwolde een bloeiende, zeer goed bekendstaande school. In 1878 werd op het terrein een nieuwe leerschool gebouwd. Het gemeenteverslag over 1879 vermeldt dat mej. Guye, een begaafde onderwijzeres, vertrokken is wegens voortdurende ongesteldheid. In het Zwitserse Clarens overleed zij op 28 mei 1880. Oosterwolde was in 1871 haar eigendom geworden; zij kocht toen het buiten van J. Thoenissen voor f12.500,—. Nu werd het door erfenamen verkocht, na inventarisatie. In "Bouwstoffen voor de geschiedenis van woondorp en streek" (Collectie Kerkkamp, Gemeentearchief Rheden) vond ik de volgende notitie: "1880, Oosterwolde, kostschool voor meisjes van J.C.P. Guye - 28 mei 1880 te Clarens overleden. Vele familieleden waren aanwezig bij de inventarisatie op Oosterwolde. Genoemd worden de volgende vertrekken: a. Kamer aan de school; b. Gymnastieklokaal; c. School; d. Kleine schoolkamer; e. Idem; f. Gang; g. Tuin. Voorts: 8 slaapkamers, 5 zolderkamers, dienstbodenkamer. Van de inventaris, o.m.: serafine orgel, schildersezel, gips- en tekenbeelden, groen porceleinen kagchel, zwarthouten banken, schrijftafels, 45 eiken badkuipen. In de oude school een piano met stoeltje." De kostschool bleef bestaan, thans als "Maatschap School van Oosterwolde, gevestigd te Velp" met als directrice **Frau Dr. Marquard**, een Duitse.

Hoewel het gemeenteverslag rept van een model kostschool, of mogelijk juist daarom had Henriëtte van der Schalk, later Henriëtte Roland Holst- van der Schalk, bekend dichteres, het helemaal niet naar haar zin op Oosterwolde. Over haar verblijf aldaar van 1884 tot 1888 schreef ik in "Mededelingen" van onze Kring no. 64, okt 1978 het artikel "Henriëtte van der Schalk was niet gelukkig in Velp".

In 1890 werd Oosterwolde als jongedameskostschool opgeheven en in april 1891 geveild. Eigenares werd de Stichting Oosterwolde, een tehuis voor ouden van dagen, na verbouwingen, sloop en nieuwbouw thans nog altijd het bejaardencentrum met die naam.

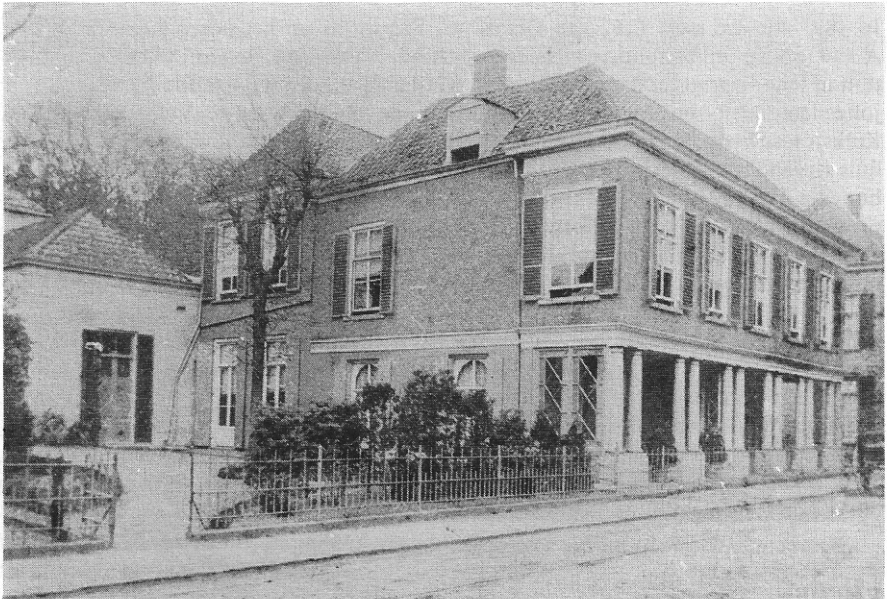
Ik vermeldde hiervoor dat in Oosterwolde van 1868 tot 1872 geen kostschool gevestigd was. Nu vond ik dat **D.J. van Amstel** op 1 januari 1868 zijn jongenskostschool verplaatste van De Steeg naar Velp en dat **Mej. M.E. van Amstel** uit Arnhem in februari 1868 in Velp een kost- en dagschool voor jonge juffrouwen oprichtte. Bij de laatste denken we aanvankelijk aan opvolging van de school van mej. de Neijn van Hoogwerff, die, zolas we zagen, haar school in Oosterwolde ophief, maar dan blijkt dat mej. Guye in 1872 in Oosterwolde opnieuw begint, terwijl mej. van Amstel tot 1 mei 1874 haar instituut blijft leiden, dat dan wordt opgeheven.

In het gemeenteverslag 1871 wordt overigens vermeld dat haar instituut "als dagschool voor Velp van groot belang is". De jongenskostschool van D.J. van Amstel wordt opgeheven na zijn overlijden op 4 september 1870. Het is me niet bekend, op welk adres de Van Amstels hun kostscholen gevestigd hadden.

Een kort bestaan was beschoren aan de kost- en dagschool voor jongens en meisjes,

die hoofdonderwijzer **C. Kues** in september 1865 in Velp opende. Het oordeel in het gemeenteverslag is niet gunstig; dit instituut werd dan ook alweer eind 1866 opgeheven.

Aanzienlijk meer succes had **F.C. Zechner**, die ik vermeld vond als instituteur te Velp in 1864 op het adres Kerkstraat 1 - 3, het huis "Noordhove". Merkwaardig is dat het gemeenteverslag 1871 pas melding maakt van de vestiging van zijn instituut, bestemd voor jongens. Reeds in 1874 moet de leerschool vergroot worden en in 1876 wordt een groter pand betrokken. In dat jaar koopt Zechner voor f 13.000,— het huis De Grootte Kolonnade aan de Hoofdstraat, naast Het Heerenlogement, waar na de Tweede Wereldoorlog het Naeff-flat is gebouwd. Zechners instituut had een zeer goede naam; hij leidde de kostschool tot juli 1893. Toen werd zij voortgezet door **F.J. Jonkheer**, die op zijn beurt, wegens zijn benoeming tot schoolopziener te Dordrecht, in juni 1902 het instituut overdeed aan **H. Allan**, instituteur te 's-Gravenhage.

Instituut voor Jongeheeren, Hoofdstraat (ter plaatse thans het Naeff-flat) ca. 1900.

In 1910 wordt het instituut Allan eigendom van "De Velsche Schoolvereniging". De school wordt verbouwd en, zoals dat heet, naar de eisen des tijds ingericht. Ik neem aan dat er na die tijd alleen dagscholieren onderwijs ontvingen. In 1920 wordt het instituut opgeheven en in de voormalige tramstallen aan de Tramstraat voortgezet. Ik meen dat men dat deed in afwachting van de opening van de Openbare Lagere- en Mulo-school 1 aan de Vondellaan in 1921. De gebouwen aan de Hoofdstraat werden gesloopt in april 1922 om plaats te maken voor het nieuwe hotel Naeff (verwoest 1944).

In 1880 koopt **H. Lauer**, instituteur te Velp, een herenhuis aan de Kerkstraat met terrein van D. Damen, die het op zijn beurt had gekocht van A.M. Michon. Dit zal het huis "Vrede Oord" zijn, Kerkstraat 37. In het gemeenteverslag over 1882 lezen we echter het volgende: "De gemeente is verrijkt met eene bijzondere school, die aan den Kerkweg te Velp in dat jaar is geopend en aan de leiding van den Heer **K.A. van Lummel**

is toevertrouwd." Het lijkt me niet onwaarschijnlijk dan Van Lummel, die in Zeist de kostschool Westerwolde had geleid, het instituut van Lauer heeft voortgezet. Hij heeft al gauw een goede naam en koopt in 1884 een huis van jonkheer Willem Prins aan de Nordlaan, dat hij ook **Westerwolde** noemt, om daar zijn kostschool voort te zetten. Het instituut Van Lummel wordt in 1890 opgeheven. Op 1 oktober 1899 wordt, denkkelijk in hetzelfde gebouw, op nrs 34 en 35a in de Nordlaan, het **Paedagogisch Instituut Coehoorn** geopend, protestants, verdeeld in twee afdelingen voor jongens en meisjes, "streng geïsoleerd". Het werd echter alweer op 1 november 1899 opgeheven. Het huis heette toen **Noordwolde**.

Als huize Nordstede bleef het voortbestaan tot het in 1938 werd gesloopt.

Een al even kortstondig bestaan had de kost- en dagschool die **L.K. Chevalleraan** in oktober 1899 in Velp opende, maar die nog in hetzelfde jaar werd gesloten.

In 1893 stichtte **mej. L.F. van Deinse** uit Brummen op het adres Rozendaalselaan A.144 te Velp een bijzondere meisjeskostschool. Na de opheffing in 1894 werd dit instituut in feite voortgezet door **mej. L.J.C. Kuijl** uit Tiel, die in datzelfde jaar in mei haar jongedameskost- en dagschool opende aan de Hoofdstraat te Velp tegenover de Kerkstraat. Volgens H. Kerkkamp zou dit instituut een tijdlang in het zgn. Gotische huis (tegenover Avondzon gelegen) gehuisvest zijn geweest, maar ik meen dat dit gebouw in 1894 al gesloopt was. Wel kan ik mededelen dat mej. Kuijl haar school verplaatste naar de villa **Eikenhorst** aan de Hoofdstraat bij de Havelaarstraat en vervolgens naar de villa **Dennenheuvel** aan de Dennenweg bij de Ringallee. In 1910 ging het instituut van mej. Kuijl onder haar leiding over naar een schoolvereniging. Op 9 maart 1910 besteedde architect W. Honig voor deze vereniging de bouw aan van een schoolgebouw aan de Schonenbergsingel. Daar vinden we heden nog als woonhuis de "school van juffrouw Kuijl" op nr. 7, na 1910 denkkelijk geen kostschool meer, maar dagschool voor jongedames uit Velp en omgeving. Op 1 januari 1923 werd de schoolvereniging ontbonden en de school opgeheven.

Haar taak was overgenomen door de nieuwe Openbare Lagere en Muloschool aan de Vondellaan, evenals dat bij het instituut Allan het geval was. Intussen verrijst nu aan de Vondellaan alweer een nieuwe school!

RHEDEN

Volgens het gemeenteverslag over 1876 stichtte **A. Nierhoff Jr** tegen het eind van dat jaar in Rheden een nieuwe bijzondere school, waarmee een kost- en dagschool bedoeld zal zijn. Na 1887 wordt dit instituut niet meer vermeld.

DE STEEG

Te Rhedersteeg - tot in het begin van deze eeuw sprak men van Rhedersteeg en Mid-dachtersteeg; de grens werd gevormd door de Dieptesteeg - leidde **mej. Swaan**, volgens het gemeenteverslag over 1857 "een kostschool voor jonge jufvrouwen in bloeiende staat". Deze werd opgeheven in 1860.

D.J. van Amstel opende op 1 nov. 1861 een jongenskostschool te Rhedersteeg, die hij op 1 jan 1868 verplaatste naar Velp (zie aldaar).

Eind 1868 vestigde **Mej. C.D. Wor** uit Utrecht een meisjeskostschool te Rhedersteeg, in 1874 voortgezet door **mej. W.E. Cattenbusch**. Deze directrice kan wegens ziekte van 1876 tot 1883 haar taak niet vervullen; zij wordt dan vervangen door de vorige directrice, **mej. C.D. Wor**. In het laatstgenoemde jaar komt **mej. W.E. Cattenbusch** terug, maar zij overlijdt in 1889 en deze kostschool wordt opgeheven. Heropening vindt plaats onder de naam "**Benvenuto**" in mei 1891 onder directie van **mej. W.H. Kusters**. In het gemeenteverslag over 1898 lezen we het volgende: "De bijzondere school voor meisjes van de dames Kusters en 's Graeuwen ging met de groote vakantie over aan de dames S.H. Kempees, weduwe van A.J.F. van Overstraten, **M.C. Perk** en **W. Keller**, waarvan de beide laatsten zich met het onderwijs belasten. Hieruit blijkt, dunkt me, dat de dames 's Graeuwen en Van Overstraten zich uitsluitend met de huishoudelijke zaken van het instituut bemoeiden. In het gemeenteverslag over 1904 wordt **mej. Perk** alleen vermeld, op 1 mei 1905 wordt het instituut Benvenuto opgeheven.

Kostschool "Benvenuto", opgericht 1891, als opvolger van de 1868 gestichte meisjeskostschool van mej. C.D. Wor.

In het huis **Rhederoord** was van 1956 tot 1976 gevestigd de **Internationale School Rhederoord**, kostschool met leerschool, uitgaande van een bestuur. In het eerstgenoemde jaar werd de afdeling lager onderwijs naar Rhederoord overgebracht van kasteel De Ulenpas in Hoog-Keppel met 20 kost- en dagscholieren. Van 1956 tot 1959 was **G. Vermeulen** directeur, van 1959 tot 1975 **W.E.A. Hermans** en van 1975 tot 1976 **J. Harris**. Wegens verkoop van het huis Rhederoord in het laatstgenoemde jaar werd het instituut verplaatst naar kasteel Eerde te Ommen. (Vriendelijke mededeling door de heer W.E.A. Hermans)

ELLECOM

In "Geschiedenis van Ellecom en omgeving", uitgave van onze Kring in 1957, deelt de schrijver A. van der Burg op blz 49 mee dat de heer **Palies** in het huis **Bernhalde** aan de Binnenweg enige tijd een internaat heeft gehad. Dat zou dan zijn geweest na

bewoning door de familie Havelaar, na 1848. Ik heb daarover verder geen gegevens gevonden.

DIEREN

In de rapporten van de landelijke inspecteur van het onderwijs H. Wijnbeek over de jaren 1834 en 1835 wordt vermeld dat in Dieren "eene kostschool voor jonge jufvrouwen" bestaat, "eenige maanden te voren van Winterswijk derwaarts verplaatst. De onderwijzeres, met name **Loosjes**, een zuster van die te Apeldoorn, is zoo geschikt voor hare betrekking, als hare zuster ongeschikt voor de hare is. Zij was kort te voren gehuwd met een schoolmeester. Met dezen deelde zij nu de vakken van het onderwijs. Zamen maakten zij een goed geheel uit. Het onderrigt was volmaakt klassikaal, er heerscht te eene in meisjesscholen zeldzame stilte bij alle de werkzaamheden. De woning was zindelijk en wel ingerigt. Er was een 20 tal discipelen. "Helaas vermeldt Wijnbeek het adres van deze kostschool niet. In zijn rapport uit 1843 wordt dit instituut niet meer vermeld.

In "Dieren, Spankeren en Laag-Soeren in vroegere tijden", een uitgave van onze Kring uit 1958, deelt de auteur F. van Zadelhoff op blz. 49 mee, dat in het oude huis **Hogestraat 7 en 9** te Dieren in oude tijd een kostschool was gevestigd. In "Dieren, Spankeren en Laag-Soeren in oude ansichten", Zaltbommel MCMLXXVI, doet P.G.J. Breukink dat op blz 3 te aanzien van het huis "**Bellevue**", tot de brand van 1909 schuin tegenover het zojuist genoemde nog bestaande oude huis gelegen. Verdere bijzonderheden vermelden deze auteurs niet en ik heb niet kunnen ontdekken onder welke directie deze kostscholen stonden.

Volgens gemeenteverslag over 1848 is de heer **J.P. Grolle**, die, zoals elders vermeld wordt, sinds april 1843 in Dieren een kost- en dagschool leidde, vertrokken naar Hattem. Zijn instituut wordt nu waargenomen door de heer **J. Steenbeek**. Deze vertrekt in 1851 en de kostschool wordt opgeheven.

In 1864 opent **L. Verveen** een kost- en dagschool voor jongens en meisjes in Dieren. Ingezetenen van de plaats zijn daarmee ten zeerste ingenomen, hetgeen blijkt uit het feit dat zij bereid zijn de school te subsidiëren. Als bijzonderheid wordt in het gemeenteverslag over 1866 vermeld dat de school is gesplitst in afzonderlijke lokalen voor jongens en meisjes. Verveen trekt in 1867 wegens benoeming tot docent aan het Naussau-Veluwse Gymnasium te Harderwijk en wordt opgevolgd door **G.J.J. de Jongh**. Na juli 1871 wordt het instituut gesubsidieerd door de gemeente als Bijzondere Muloschool, maar in 1875 wordt het subsidie ingetrokken. Er zijn dan slechts 11 leerlingen en in hetzelfde jaar wordt de school opgeheven.

Het gemeenteverslag over 1867 vermeldt dat in Dieren een MULO-school is gesticht (Franse school), hoofd **W. Draayer**, "tevens uitmuntend geschikt tot het opnemen van kostschoolleerlingen". Hier is dus sprake van een kostschool die in feite een dagschool is en het is mij niet bekend of er ooit kostschoolleerlingen onderwijs hebben ontvangen. Wel kan de situatie worden gevonden, dank zij de mededeling in het eerder genoemde boekje van F. van Zadelhoff op blz. 49: "Tot in de uiterste hoek van de Viëtorstraat en de Hogestraat stond een groot, oud gebouw, dat heeft dienst gedaan als kostschool, resp. van de heren de Jong en Draayer. Deze school werd algemeen de franse school genaamd".

SPANKEREN

Op de buitenplaats "De Bockhorst" te Spankeren was van 1899 tot 1904 het Insituut van **J.R.C. Reesink** gevestigd, een kost- en dagschool voor jongens. Na sluiting vinden we de benoeming op 1 januari 1905 van de instituteur, toen wonend in Arnhem, als tijdelijk hoofd van de Openbare Lagere School I te Dieren.

LAAG-SOEREN

Bij mijn onderzoek is mij niets gebleken van het bestaan van kostscholen te Laag-Soeren.

NASCHRIFT

Dit overzicht zou ik niet hebben kunnen samenstellen zonder de medewerking van de heer W.J. Meijerink, archivaris van Rheden. Mej. drs F. van Anrooij, Hoofd Externe Dienstverlening van de Tweede Afdeling van het Algemeen Rijksarchief te Den Haag was zo vriendelijk, mij copieën te verschaffen van de rapporten van Wijnbeek. De heer W. Schennink gaf mij genereus inzage van zijn notities over het onderwijs in het ambt Rheden. Allen hartelijk dank!

Ik heb geen lijst van vindplaatsen aan mijn artikel toegevoegd; die zou onevenredig lang zijn geworden. Mijn voornaamste bronnen zijn de gemeenteverlagen 1848-1930, de Velsche Courant 1892-1938, de Collectie Kerkkamp in het Gemeentearchief van Rheden. Voorts het adres - Zak- en Jaarboek voor Arnhem in Velp'', 1856, uitg. J.G. Meijer Arnhem, herdrukt (met Oosterbeek erbij), 1860 en de vermelde publicaties.

BAKSTEENFABRICAGE IN NEDERLAND, van nijverheid tot industrie 1850-1920,
Gelderse Historische reeks XVII

door G.B. Janssen

Uitg. De Walburg Pers, Zutphen, 1987. (583 blz.; afb.; bronverm., registers, bijlagen, f 49,50) In dit lijvige proefschrift, waarop de auteur - aan velen onzer leden bekend door zijn lezingen, o.a. over vestingbouw, luchtfotografie en steenbakkerij - cum laude promoveerde aan de Katholieke Universiteit Brabant in Tilburg, beschrijft hij de gang van zaken bij de overgang van handwerk naar machinale fabricage van baksteen. Wat er in de archieven te vinden was, heeft hij gebruikt voor zijn studie en het is niet zijn schuld dat er in verhouding zo weinig papieren materiaal is bewaard gebleven. Alles wat branden kon en dus warmte verschaft werd in de oven geworpen! Maar, aangezien doktor Janssen opgroeide in de steenbakkerswereld van Lobith-Tolkamer, kon hij uit eigen ervaring en die van dorps- en streekgenoten mede de leemten aanvullen, zeker wat het gebied van de grote rivieren betreft. En juist daar vindt men in ons land de meeste en belangrijkste steenbakkerijen.

Wat onze gemeente betreft lezen we o.a. mededelingen over stakingen in 1909 en 1911 in Velp en Rheden, dat de Gebr. Avelingh te Velp geen voorstanders waren van het verbod op kinderarbeid; ook dat J.J.J.A. Haanebrink, die van 1911-1939 pastoor in Dieren was, als kapelaan te Huissen in 1905 adviseur was van de toen opgerichte Bond van R.C. Steenfabriekarbeiders. Het van eigenaar en steenbaas zeer afhankelijke steen ovenvolk, dat toch al een geïsoleerd en veracht bestaan leidde, kwam pas laat tot het vormen van vakbonden. Mede daardoor bleven er rond de steenovens nog lang huiveringwekkende toestanden bestaan. De auteur geeft daar onthullende informatie over. Van harte aanbevolen!

Kr. J.

N.B. In Ambt en Heerlijkheid no. 76, juli 1983, werd een uitvoerig artikel van Janssen opgenomen: "Steenfabricage langs de IJssel in de gemeente Rheden in de 19e eeuw". Daarin staan veel meer bijzonderheden over ons gebied dan in het boek. Zie ook no. 77, dec. 1983.

DAALHUIZEN, VROEGER EN NU

door Joop Comijs

Uitg. Boekhandel Schermerhorn-Bruna, Velp, juni 1987. (7 blz.; afb.; bronvermelding), afgehaald f 2,50.

In deze eenvoudige, maar duidelijk gefotocopiëerde uitgave vertelt de bekende 'bomenkenner' Joop Comijs over de historie van het Velpse landgoed Daalhuizen en de daarop staande beplanting. Voor de bezoeker van het park, dat vrij toegankelijk is, heeft hij een 'bomenwandeling' toegevoegd. Aanbevolen!

INFORMATIE OVER DE BIBLIOTHEEK ARNHEM

De Bibliotheek Arnhem collectioneert reeds meer dan 125 jaar naast wetenschappelijke literatuur ook literatuur over Gelderland in de meest ruime zin, teneinde het gedrukte historische erfgoed van de provincie Gelderland voor het nageslacht te bewaren en vast te leggen.

Op deze wijze kon door de jaren heen een omvangrijke collectie boeken, brochures, pamfletten, gelegenheidsschriften, gedenkschriften, overheidspublicaties, tijdschriften en couranten worden opgebouwd (de collectie Gelriana).

Wanneer u geïnteresseerd bent in de geschiedenis en/of heemkundige aspecten van uw streek, stad of dorp kunt u in deze collectie zeker iets van uw gading vinden. Bovendien biedt de Bibliotheek Arnhem u tal van faciliteiten zoals het gebruik van studiezalen, fotocopieerapparatuur, terwijl het personeel van de Nijhoffkamer, een hiertoe speciaal ingericht Gelders studiecentrum in de Bibliotheek Arnhem, u met raad en daad terzijde zal staan.

Raadpleging van het materiaal is geheel kosteloos. Uitlening is mogelijk tenzij het unica of oude en zeldzame werken betreft; hiervoor dient u in het bezit te zijn van een geldige lezerskaart.

De kosten hiervoor bedragen:

18 t/m 20 jaar	f 15,00
26 t/m 64	f 23,00
65 jaar en ouder	f 12,50

De openingstijden van de bibliotheek zijn:

maandag	17.00—21.00 uur
dinsdag t/m vrijdag	10.00—21.00 uur
zaterdag	10.00—16.00 uur

Het adres is:
Koningstraat 26
Arnhem
tel. 085-432131

